

Nederland internationaal

Nederland internationaal

Maatschappelijke opgave en urgentie

De Nederlandse samenleving is steeds meer internationaal georiënteerd. In contact staan met collega's, klanten of bureaus uit andere landen is voor velen een dagelijkse realiteit. Gebieden en samenlevingen staan steeds meer met elkaar in verbinding. Dit proces is al decennia gaande, maar lijkt te versnellen onder invloed van toenemende technologische en digitale mogelijkheden. Via e-mail en videobellen is het bijvoorbeeld mogelijk om razendsnel in contact te treden met familieleden aan de andere kant van de wereld. Dankzij het vliegverkeer is het relatief eenvoudig om elkaar ook fysiek te ontmoeten. Studeren in het buitenland en internationale uitwisselingen en stages zijn steeds vaker onderdeel van het curriculum. Steeds meer grote bedrijven hebben vestigingen of contacten over de hele wereld. Er zijn wereldwijde handelsnetwerken ontstaan die onze arbeidsmarkt en leef- en werkomstandigheden direct of indirect beïnvloeden. Internationale mobiliteit en handel zorgen ervoor dat bedrijven zich specialiseren, en dat burgers in Nederland en de Nederlandse overheid vaker zakendoen met bedrijven in het buitenland.

Die internationale oriëntatie gaat niet alleen over contacten tussen mensen of bedrijven. Ook instituten en overheden werken inmiddels nauw samen, in het bijzonder binnen de Europese Unie (EU). De Europese Centrale Bank neemt beslissingen over onze munteenheid, de Euro. De Europese Raad bepaalt wat belangrijk is als het gaat om migratie. De Raad van de Europese Unie neemt besluiten, stemt over wetgeving en stelt programma's op. De Europese Commissie, het 'dagelijks bestuur' van de EU, mag als enige EU-instelling wetsvoorstellen indienen, controleert of Europese wetgeving juist wordt toegepast in de lidstaten van de EU en is verantwoordelijk voor de jaarlijkse EU-begroting van de EU. Als medewetgever wijzigt en stemt het Europees Parlement over deze wetgeving en neemt het besluiten met de Raad van de Europese Unie over de EU-begroting en werkt het samen met de nationale parlementen van de EU-landen om hun inbreng te verzekeren.

Anno 2020 is meer dan de helft van de nieuwe wetten in Nederland het gevolg van Europees beleid, en dit aandeel blijft toenemen. Daarbij gaat het niet alleen over de Euro of over migratie, maar ook over bijvoorbeeld arbeid, mili-

eu, criminaliteitsbestrijding, marktwerking, vervoer, zorg en onderwijs.

Wetten die op Europees niveau worden ingevoerd hebben gevolgen voor Nederland en de burgers in Nederland. Onze nationale maatschappelijke opgaven staan dus niet los van hun internationale context. Tegelijkertijd zien we de afgelopen jaren dat onze banden met de buitenwereld en de internationale verhoudingen onder druk komen te staan. Burgers, maar ook internationale instanties, stellen de internationalisering ter discussie. Die druk wordt deels veroorzaakt door toenemende afhankelijkheden. De vraag is of de Europese en wereldwijde instituten in staat zijn daar effectief mee om te gaan. Burgers twijfelen in toenemende mate of deelname aan internationale netwerken wel in het belang van het eigen land is. Dit leidt ook tot vraagstukken omtrent internationale solidariteit.

Ook de coronacrisis heeft een nieuw licht geworpen op de kansen en beperkingen van internationalisering. De afhankelijkheidsrelatie tussen Nederland en andere landen en de gevolgen van (gebrek aan) samenwerking binnen de Europese Unie zijn onder een vergrootglas komen te liggen. De pandemie zelf komt van over de grenzen en de afhankelijkheid van buitenlandse partners op essentiële producten voor de gezondheidszorg, zoals mondkapjes en beademingsapparatuur, zette de Europese samenwerking onder druk. Lidstaten binnen de Europese Unie kozen individueel voor een aanpak waarin zij het meeste heil zagen, met alle (grens)problematiek van dien. De vraag welke landen meer of minder moeten bijdragen aan herstel vergroot de spanningen. Maar samenwerking en kennisuitwisseling bieden ook kansen om *best practices* te vinden voor de aanpak van de crisis. Medio 2020 staat Nederland voor de uitdaging om, in afstemming met andere landen, een economisch en sociaal herstelplan voor vorm te geven. Dit plan is ook van belang voor de toekomst van de EU: wordt de unie een gezamenlijke markt 'met wat extra's' of wordt het juist een hechter verband?

In dit programma richten we ons op twee thema's. Het eerste thema betreft solidariteitsvragen met het oog op de toekomst van de Europese Unie. Ook vraagstukken als ontwikkelingssamenwerking, duurzaamheid en migratie komen hierbij aan bod. Solidariteit is één van de grondwaarden van de Europese Unie. De actuele crisis in

de eurozone en de uitdagingen rondom migratie zetten de solidariteit echter onder druk. Nu er voor honderden miljarden euro's aan steunmaatregelen worden opgezet, rijst de vraag tot hoeveel solidariteit de bevolkingen in staat zijn. Wat houdt solidariteit voor burgers in Nederland in? Hoe is de verhouding tussen solidariteit, eigen verantwoordelijkheid en zeggenschap? In welke mate leidt solidariteit tot gevoelens van verbondenheid en identificatie met Europa? Of draagt het juist bij aan het gevoel van verlies van nationale identiteit? En wat betekent dit voor de toekomst van de Europese Unie?

Het tweede thema binnen dit programma gaat over de gevolgen van internationalisering voor het dagelijks leven van mensen. Vandaag de dag lijkt het leven van burgers getypeerd te worden door onzekerheid, wat voor een deel samenhangt met de steeds grotere internationale oriëntatie van Nederland. Hoe verweven is Nederland met het buitenland? Wat zijn de gevolgen hiervan voor het dagelijkse leven van burgers in Nederland en de grip die zij ervaren op hun leven? En hoe zal die verwevenheid met het buitenland zich in de toekomst ontwikkelen? Voorbeelden zijn de impact van arbeidsmigranten en de vestiging of het vertrek van bedrijven. Maar ook de wijze waarop de EU-Green Deal wordt vertaald naar nationaal beleid en hoe dat uitpakt voor groepen burgers. Denk bijvoorbeeld aan de transitie van fossiele brandstoffen naar nieuwe bronnen van energie en de betaalbaarheid van woningisolatie. De internationale dimensie kan bij deze vraagstukken de onzekerheid zowel vergroten als verkleinen. Het is interessant om te onderzoeken hoe dat uitpakt en hoe burgers dit ervaren.

Doel

Dit programma beoogt enerzijds inzicht te geven in de verwevenheid van Nederland met het buitenland, de gevolgen van internationalisering voor het dagelijks leven van burgers in Nederland en de grip die zij ervaren in en op hun leven. Anderzijds biedt het programma inzicht in het vraagstuk solidariteit en de toekomst van de Europese Unie, vanuit het perspectief van de burger. Daarbij is steeds van belang hoe Europees of internationaal beleid landelijk (en lokaal) wordt vertaald door overheden en bedrijven, en hoe dit door burgers ervaren wordt.

Richtinggevende vragen

Thema solidariteit en toekomst EU:

1. Wat houdt legitimiteit en solidariteit voor burgers in Nederland in? Wat betekent solidariteit in de context van de Europese Unie (of breder: op wereldniveau)? Hoe is de verhouding tussen solidariteit, eigen verantwoordelijkheid en zeggenschap?
2. Hoe verhouden solidariteitsgevoelens zich tot gevoelens van verbondenheid en identificatie met Europa en de wereld? En hoe verhoudt solidariteit zich tot de Nederlandse identiteit en nationale of lokale verbondenheid?
3. Wat betekenen deze sentimenten voor de toekomst van de Europese Unie en andere internationale samenwerkingen? Wat betekent dit voor de toekomst van de Europese Unie, gezien vanuit het perspectief van de burger? In hoeverre zien we daarin verschillen tussen groepen burgers in de Nederlandse samenleving? Hoe laten verschillen tussen groepen zich verklaren?

Thema internationalisering en grip op het leven:

4. Hoe verweven is Nederland met het buitenland (sociaal, economisch, institutioneel, cultureel)? Hoe uit zich dat in het dagelijks leven van burgers, en welke typen van interacties spelen daarbij een rol (van buitenland naar Nederland en van Nederland naar buitenland)? Wat zijn verklaringen voor die verwevenheid?
5. Op welke wijze gaan de overheid en andere actoren om met Europees beleid, bijvoorbeeld in het informeren van burgers? Hoe is dat te verklaren?
6. In hoeverre verschilt Nederland van andere landen als het gaat om verwevenheid met en oriëntatie op het buitenland? Hoe laten verschillen zich verklaren?
7. Wat zijn de gevolgen van internationalisering voor het dagelijks leven van burgers? Hoe ervaren burgers dit? Wat betekent dit voor de grip die burgers hebben op het leven (bijvoorbeeld in werk, onderwijs, mobiliteit of zorg)? Hoe laten deze ervaringen zich verklaren?

8. In hoeverre zien we hierin verschillen tussen groepen in de Nederlandse samenleving? Hoe laten deze zich verklaren?

9. Hoe verhouden technologisering en internationalisering zich tot elkaar? Wat betekenen deze ontwikkelingen voor de toekomstige verwevenheid van Nederland met het buitenland? Wat kan dit betekenen voor het dagelijks leven van burgers in Nederland en hun gevoel van grip op het leven?